

УДК 330.111.6

ДОСВІД США, КАНАДИ ТА ЯПОНІЇ У ЗАСТОСУВАННІ МЕХАНІЗМУ ФІСКАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ

О.В. Длугопольський, д.е.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна

Длугопольський О.В. Досвід США, Канади та Японії у застосуванні механізму фінансової консолідації.

Розглянуто особливості запровадження у практику реалізації фінансової політики відносно нового інституційного механізму – фінансових правил і норм, які здатні попередити боргову кризу та посилити фінансову дисципліну. Проаналізовано досвід країн Північної Америки та Японії у реалізації політики фінансової консолідації на основі фінансових правил. Обґрунтовано актуальність реалізації фінансової політики в умовах кризової економіки за допомогою «інституційного умонтування» фінансових правил у нормативно-правові процедури боргової та податково-бюджетної стратегії.

Ключові слова: фінансова консолідація, фінансові правила і норми, бюджет

Длугопольський А.В. Опыт США, Канады и Японии в использовании механизма фискальной консолидации.

Рассмотрены особенности внедрения в практику реализации фискальной политики относительно нового институционального механизма – фискальных правил и норм, которые способны предупредить долговую кризис и усилить фискальную дисциплину. Проанализирован опыт стран Северной Америки и Японии в реализации фискальной политики на основе фискальных правил. Обоснована актуальность реализации фискальной политики в условиях кризисной экономики с помощью «институционального встраивания» фискальных правил в нормативно-правовые процедуры долговой и налогово-бюджетной стратегии.

Ключевые слова: фискальная консолидация, фискальные правила и нормы, бюджет

Dluhopolskyi O.V. USA, Canada and Japan experience in fiscal consolidation mechanism applying.

The article covers the problems of peculiarities of implementing the fiscal policy in regard to a new institutional mechanism – fiscal rules and regulations that can prevent the debt crisis and strengthen the fiscal discipline. The experience of North America countries and Japan in the realization of fiscal policy based on fiscal rules and regulations has been analyzed. The relevance of implementing fiscal policy in a crisis economy through «institutional arrangement» of fiscal rules into legal procedures of debt and fiscal strategy has been grounded.

Keywords: fiscal consolidation, fiscal rules, budget

Майже 2 тис. років назад – у 33 р. н.е. – у Римській імперії сталася фінансова криза, пов'язана з падінням цін на землю та розоренням благородних римських родин. Римські землевласники отримували позики та скуповували землю, виходячи з припущення, що ціни на неї будуть тільки зростати. Врешті решт уряд імператора Тиберія прийняв рішення про «порятунок» невдах-інвесторів через надання їм трирічних безвідсоткових позик за рахунок бюджету. Історія замовчує, чи розраховались землевласники за отримані позики з державою [1]. Сьогодні у нас підсвідомо виникає відчуття *deja vu*.

Світова фінансова криза на початку 2008-2009 рр. супроводжувалась різким зростанням бюджетних дефіцитів та суверенних боргів. Результатом її став вихід більшості країн не лише єврозони за межі допустимих критеріїв «3-60» (дефіцит бюджету / державний борг). Саме неспроможність багатьох країн ОЕСР, а також держав з ринками, що формуються, підтримувати високий рівень державних витрат (у т.ч. соціальних видатків) за рахунок поточних податкових надходжень стала причиною акцентування уваги урядами багатьох країн на політиці фінансової консолідації, що виступає специфічною антикризовою стратегією податково-бюджетної політики, яка реалізується в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи. Гіпотеза, закладена у політику фінансової консолідації, полягає у тому, що її реалізація допомагає суттєво зменшити вплив фінансової кризи на стан публічних фінансів, покращити загальний тренд розвитку національної економіки у довгостроковій перспективі (рис. 1).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оскільки проблеми фінансової консолідації є не новими у світовій фінансовій науці, їх дослідженням займалось чимало вчених-економістів, серед яких на особливу увагу заслуговують праці Б. Аарле, А. Алесіні, С. Ардагни, Е. Балдаччі, Ф. Гіаваззі, С. Гупти, Б. Клементса, А. Рокабоя, М. Хослі та ін. [2-7]. Намагання систематизувати часом різновекторні позиції в контексті запровадження фінансової дисципліни у практику податково-бюджетної політики країн світу визначило актуальність обраної теми та мету дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Переважна більшість досліджень політики фінансової консолідації апелюють до досвіду країн ЄС, оскільки уразливість саме економік країн зони євро стала на сьогодні однією з найбільш дискусійних тем для обговорення. Однак поза увагою часто залишається досвід США та Канади, де фінансова консолідація реалізується ефективно не лише на центральному, але й на локальному рівнях управління, а також Японії, незважаючи на перманентну боргову кризу, тим не менш досить вміло застосовує для її подолання механізми фінансової економіки.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування необхідності використання фінансових рамок умов у практиці здійснення політики фінансової консолідації за умов економічної кризи, фінансової нестабільності та уразливості економіки до зовнішніх шоків, використовуючи досвід країн Північної Америки та Японії, в яких вони зайшли якнайширше застосування.

Виклад основного матеріалу

Жодна країна з розвинутою економікою так гостро не відчуває необхідність середньострокової програми фінансової консолідації, як Японія, що пов'язане не лише із проблемами рефінансування

державного боргу, який вже перевищує 200% ВВП, але й фактом, що за такого його рівня економіка просто не може зростати. В Японії ще у 1947 р. у Законі про публічні фінанси (*The Public Finance Law*) було закріплено «золоте фінансове правило» та принцип збалансування бюджету, однак правило мало винятки: уряд міг запозичити кошти для фінансування громадських робіт, інвестицій та погашення попередніх зобов'язань, що було пов'язано з потребою у відновленні інфраструктури післявоєнної Японії. Проте війна з Кореєю 1950-1951 рр. надала поштовх розвитку японської промисловості [8], отже, для фінансування видатків уряду вже були не потрібні запозичення. Після десятиліття стабільного зростання економіки Японії (1950-1960-ті рр.) нафтова криза 1973 р. та наступна тривала рецесія змусила уряд країни у спеціальному Законі про публічні фінанси 1975 р. дозволити боргове фінансування державних видатків з мінімальними фінансовими обмеженнями (орієнтація на високі темпи економічного зростання). Результати такої політики проявились вже у 1979 р., коли обсяг державних видатків країни на 39,6% фінансувався за рахунок нагромаджених боргів, а 10% державних видатків спрямовувався на їх погашення [8].

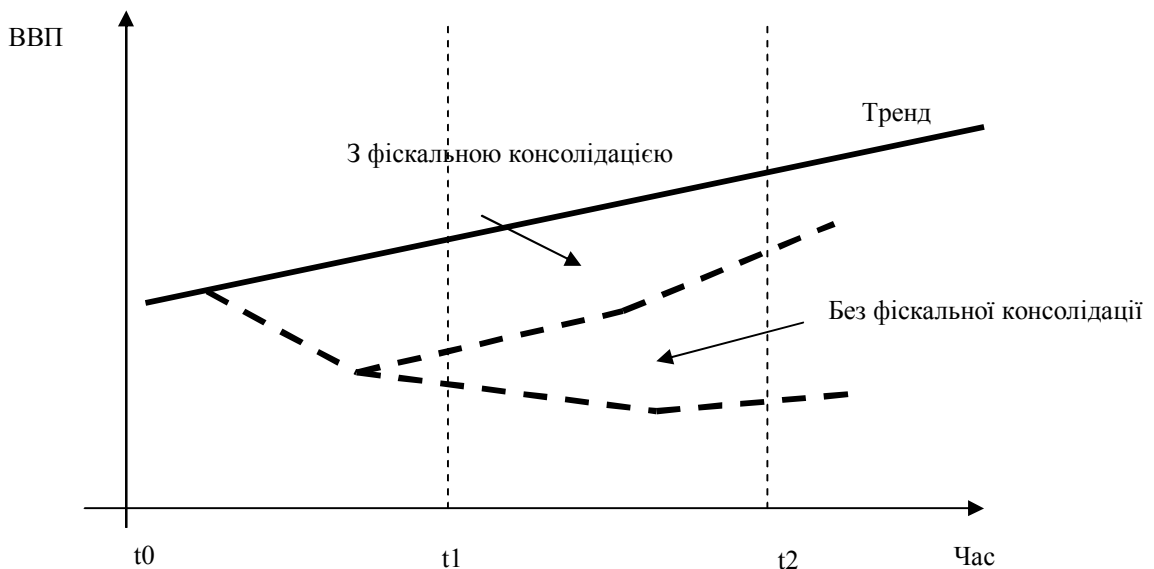

Рис. 1. Гіпотеза ефекту фінансової консолідації

Новий уряд у відповідь на загрозу фінансово-економічній кризі запровадив політику «фінансової консолідації без зростання податків» 1980-1984 рр.: встановлення «стелі» бюджетних видатків для фінансування міністерств і відомств, заборона фінансування поточних видатків за допомогою боргових інструментів. Вже на початку 1987 р. вдалося знизити фінансування державних видатків за рахунок нагромаджених боргів (до

16,3%), а також досягнути профіциту бюджету у 0,7% ВВП [8]. Такого успіху консолідаційних реформ вдалося досягнути також і завдяки масштабній приватизації національної залізниці та телекомунікаційних компаній, а також активізації механізмів державно-приватного партнерства.

Проте, оскільки запланованих показників економічного зростання досягнути так і не вдалося, як і скоротити боргову залежність, з

1994 р. уряду Японії довелося вдатися до політики зростання податкового навантаження – податок з продажу зріс з 3 до 5% (проте у три попередні роки відбулося суттєве зниження податкового тиску). Азійська криза 1997 р. призвела до банкрутства багатьох великих компаній, зниження загального рівня інвестицій підприємницького сектору та споживання сектору домогосподарств, що змусило уряд країни схвалити Закон про

фіскально-структурне реформування (*Fiscal Structural Reform Act*).

Незважаючи на це, у 2004 р. рівень державного боргу Японії сягнув 100% ВВП, а за допомогою боргових інструментів фінансувалось до 44,6% державних видатків. У табл. 1 наведені дані про фіскальне стимулювання економіки Японії протягом 1992-2004 рр.

Таблиця 1. Фіскальний вимір стимулюючого пакету економіки Японії*

Роки	Скорочення державних витрат		Зміна податкового навантаження	
	трлн. ієн	% ВВП	трлн. ієн	% ВВП
1992	10,7	2,2	-	-
1993	28,6	5,9	-	-
1994	-	-	3,8	0,8
1995	21,2	4,2	3,8	0,8
1996	-	-	3,8	0,7
1997	-	-	0,2	0,0
1998	33,0	6,4	2,6	0,5
1999	17,0	3,3	4,5	0,9
2000	11,0	2,1	4,5	0,9
2001	5,4	1,1	4,5	0,9
2002	4,4	0,9	4,5	0,9
2003	-	-	6,0	1,2
2004	-	-	7,0	1,4

*Примітка. Побудовано на основі даних *Ministry of Finance of Japan*.

На сьогодні як підприємницький сектор Японії, так і сектор домогосподарств усвідомлюють, що рано чи пізно неминучим є різке зростання податків та скорочення соціальних програм, на які і так виділяється значно менше ресурсів, ніж в країнах ЄС. Однак ніхто достеменно не знає, коли саме уряд країни запроваджуватиме цю політику, отже, ця невизначеність стала головною причиною високого рівня заощаджень, низького рівня приватних інвестицій, відтоку капіталу та низьких темпів економічного зростання протягом майже двадцяти років [1].

Говорячи про особливості фіскальної консолідації в країнах Північної Америки, відзначимо, що 48 штатів США та 8 провінцій Канади на субнаціональному рівні мають закріплені правила збалансованого бюджету, 40 штатів США та 3 провінції Канади – норми заборгованості, 27 штатів США та 2 провінції Канади – норми видатків та доходів [9]. Крім того, в окремих регіонах (3 штатах США та 4 провінціях Канади) офіційно дозволено проведення референдуму щодо запровадження нових місцевих податків.

Щодо фіскальних рамкових умов США, то у 1985 р. на федеральному рівні був запроваджений Закон збалансованого бюджету та контролю за дефіцитом у надзвичайних умовах (*The Balanced Budget and Emergency Deficit Control Act*) або Закон Гремма-Рудмана-Холлінгса (*Gramm-*

Rudman-Hollings Act – GRH), що обмежував прийняття актів, які збільшують видаткову частину бюджету і скорочують дохідну частину з 1994 по 1998 рр. (мінімізація бюджетного дефіциту). Необхідність прийняття закону була зумовлена подвоєнням державного боргу США у період першого президентського строку Р. Рейгана. У законі був чітко прописаний поділ видатків бюджету на дві категорії:

1) «змінні», що затверджуються шляхом прийняття щорічних постанов про бюджетні витрати (наприклад, фінансування заробітних плат та інших поточних видатків урядових відомств). Було встановлено доларову межу («стелю») для бюджетних повноважень і видатків для кожного фінансового року. «Стеля» уточнювалась щорічно на різницю між показником інфляції, розрахованим в процесі встановлення межі, і фактичним її розміром (табл. 2). За умов перевищення обсягів видатків встановленої межі було передбачено секвестрування для зменшення їх розмірів;

2) «обов'язкові», що затверджуються постійними законами (наприклад, витрати на медичну допомогу престарілим та інвалідам, страхування від безробіття, підтримку цін на сільськогосподарську продукцію та фінансування програм маркування продуктів). Доходи бюджету затверджувались виключно постійними законами.

Таблиця 2. Межі встановлених витратків згідно Закону Гремма-Рудмана-Холлінгса, \$ млрд. [10]

Фінансовий рік	1994	1995	1996	1997	1998
Бюджетні повноваження	521,1	527,0	508,2	497,9	510,5
Витрати	547,6	549,8	546,8	543,8	535,5

Використання оптимістичних прогнозів у розрахунках межі державних витрат не допомогло реалізувати закладені у Законі Гремма-Рудмана-Холлінгса цілі, адже фактичний дефіцит державного бюджету США щорічно перевищував верхню «стелю». Тому у 1990 р. закон був змінений Законом про виконання бюджету (*Budget Enforcement Act – BEA*), що змістив акцент з дефіциту до контролю над витратами і доходами. Новий закон встановлював річний ліміт дискреційних витрат у доларовому еквіваленті, який щорічно коригувався (принцип *pay-as-you-go*). Згідно правила «*pay-as-you-go*», наприклад, зростання соціальних виплат повинно в обов'язковому порядку супроводжуватись скороченням інших витрат або зростанням доходів. Дія цього правила поширювалась на усі нові законодавчі акти, що зачіпали питання доходів і витрат. І хоча на початках *BEA* повинен був стосуватись збалансування бюджетів лише 1990-1995 рр., однак його дія була продовжена до 1998 р. додатковим законом 1993 р. (*Omnibus Budget Reconciliation Act – OBRA*). Закон про збалансування бюджету 1997 р. (*Balanced Budget Act – BBA*) поширив дію правила «*pay-as-you-go*» на усі наступні бюджетні роки включно до 2002 р. [9]. І хоча протягом 1990-2002 рр. фактичні показники бюджетного дефіциту відхилялись від затверджених щорічних меж, загалом було визнано ефективність прийнятих законів стосовно підвищення рівня фіскальної дисципліни (лімітування витрат

та зростання податкових надходжень) [11]. Проте за умов економічного зростання жорсткі ліміти витратків федерального бюджету США були визнані надмірними, оскільки призводять до утворення профіциту, а тому фіскальною політикою на період 2001-2010 рр. їх було скасовано. На рівні багатьох штатів завдяки дії фіскальних норм за роки економічного зростання вдалося створити так звані фонди «чорного дня» (*rainy day funds*), які вони в змозі використовувати в періоди економічного спаду.

Однак світова фінансово-економічна криза змусила приймати більш радикальні заходи посилення фіскальної дисципліни на федеральному рівні, зокрема запровадження програм стимулювання окремих секторів економіки. Так, у 2009 р. був прийнятий Закон про відновлення та реінвестування (*American Recovery and Reinvestment Act – ARRA*) [12], згідно якого передбачалось додатково витратити близько \$ 260 млрд. на відновлення економіки (1,8% ВВП), тоді як на кінець 2011 р. загальний обсяг «пакету фіскальних стимулів» становить \$ 825 млрд., більша частина якого – \$ 550 млрд. – різноманітні бюджетні програми. Ефект від заходів фіскальної політики передбачається отримати до початку 2015 рр. Як свідчать дані табл. 3 та 4, фіскальне стимулювання «поглинає» до 2% ВВП, з яких 2/3 – це фінансування додаткових програм у суспільному секторі економіки.

Таблиця 3. Інструменти фіскального стимулювання економіки США у 2009 р. [13]

Елементи	Обсяг, \$ млрд.	% ВВП
Зниження податків	109,33	0,76
Додаткові бюджетні витрати	149,25	1,04
Усього	258,58	1,8

Відзначимо, що у США надмірне занепокоєння забезпеченням короткострокового зростання проявляється, насамперед, у активному застосуванні заходів монетарного стимулювання. За останні десять років процентні ставки підтримувались на низькому рівні, що стимулювало зростання приватного споживання («споживач останньої інстанції»), а також «безвідповідальну поведінку» банків та інших учасників фінансового ринку. Таке зростання приватного споживання, що супроводжувалось швидким нарощуванням заборгованості американських домогосподарств, забезпечувало економічне зростання економіки США. Рівень приватних заощаджень знизився до нуля, а рівень інфляції залишався досить низьким

через дію зовнішніх факторів (наприклад, «приплив» дешевих зарубіжних товарів). Таку модель економічного зростання можна назвати «моделлю запозиченого зростання» (запозиченого у майбутнього).

Фінансова криза призвела до падіння бюджетних доходів, зростання бюджетного дефіциту та суверенного боргу США, який вже перевищив критичний рівень у 100% ВВП (табл. 5). Необхідність масштабної фіскальної консолідації стала очевидною, що неминуче спричинило в американському суспільстві очікування зростання податкових ставок та скорочення соціальних витратків. Отже, американські домогосподарства за умов накопичення великої заборгованості суттєво

обмежують рівень споживання. Тому за відсутності дієвої та переконливої середньострокової програми фіскальної консолідації заходи подат-

ково-бюджетного стимулювання не призведуть до стійкого зростання економіки США.

Таблиця 4. Головні компоненти видаткових програм 2009-2011 рр. у США [13]

Сектори	Проекти	\$ млрд.	%
Освіта	Гранти Пелла	15,6	2,8
	Модернізація вищої освіти	6,0	1,1
	Допомога штатам для попередження скорочення переліку освітніх послуг	79,0	14,4
	Допомога шкільним округам	41,0	7,4
	Усього	141,6	25,7
Інфраструктура	Модернізація інфраструктури	31,0	5,6
	Будівництво автомобільних доріг	30,0	5,5
	Інвестиції у програми боротьби з паводками та відновлення навколишнього середовища	19,0	3,4
	Системи транспорту та залізничного сполучення	10,0	1,9
	Усього	90,0	16,4
Охорона здоров'я	Тимчасове зростання внесків системи медичного страхування	87,0	15,8
	Інформаційні технології у медицині	20,0	3,6
	Профілактична допомога	4,1	0,8
	Усього	111,1	20,2
Соціальний захист	Допомоги по безробіттю та програми перекваліфікації	43,0	7,8
	Медичне страхування	39,0	7,1
	Продуктові талони	20,0	3,6
	Усього	102,0	18,5
Енергетика	Інвестиції в інтелектуальні мережі (« <i>smart grid</i> »)	32,0	5,8
	Скорочення податків на проекти з відновлювальної енергетики	20,0	3,6
	Допомоги в облаштуванні будинків до погодних умов громадянам із середнім рівнем доходу	6,0	1,0
	Придбання електромобілів	0,6	0,2
	Усього	58,6	10,6
Інші	Усього	46,7	8,6
	Загалом	550,0	100

Таблиця 5. Державний борг і бюджетний дефіцит 2006-2012 рр.*

Країни	2006		2008		2010		2012	
	Бюджетний дефіцит, % ВВП	Державний борг, % ВВП	Бюджетний дефіцит, % ВВП	Державний борг, % ВВП	Бюджетний дефіцит, % ВВП	Державний борг, % ВВП	Бюджетний дефіцит, % ВВП	Державний борг, % ВВП
Канада	1,6	70,3	-0,4	71,1	-5,6	85,1	-4,1	92,8
Японія	-1,6	172,1	-2,2	174,1	-7,8	200,0	-8,9	219,1
США	-2,2	60,9	-6,6	71,4	-10,7	94,2	-9,3	103,6
ОЕСР загалом	-1,2	74,6	-3,4	79,7	-7,7	97,9	-5,9	105,7

*Примітка. Побудовано на основі даних [14].

В Канаді федеральним Законом про контроль над видатками (*Federal Spending Control Act*) встановлені кількісні обмеження щодо програм державних витрат з 1991 по 1996 рр. Звичайно, перевитрати коштів понад встановлені ліміти допускаються, проте це дозволено лише протягом одного року за умови «урізання» видатків у наступні два бюджетні періоди. Якщо ж обсяги видатків були нижчими за встановлену межу, різницю можна було «перенести» на наступний рік, що було зроблено за результатами 1991-1992

бюджетного року, коли частину зекономлених коштів було виділено окремою статтею для покриття надлишкових витрат у 1992-1993 бюджетному році. Коригування витрат у сторону збільшення було можливим виключно за умови еквівалентного збільшення доходів. Результати здійснення політики фіскальної дисципліни виявились досить успішними – за період 1991-1996 рр. фактичний обсяг бюджетних витрат був на \$ 23,4 млрд. нижче встановленого ліміту. Крім того, уряд Канади запровадив низку позазаконо-

давчих ініціатив підтримки фіскальної дисципліни, зокрема, в процесі бюджетного планування використовувались прогнозні показники приватного та «третього» сектора економіки, а не оптимістичні урядові прогнози з метою зведення до мінімуму ризику реалізації соціально-економічної політики, відірваної від реалій життя; уряд встановлював дворічні цільові орієнтири бюджетного дефіциту з орієнтацією на збалансований бюджет; у 1995 р. був створений спеціальний резервний фонд (*Contingency Reserve*) для захисту від несприятливої макроекономічної динаміки та попередження помилок планування (кошти використовувались і для скорочення поточного дефіциту бюджету).

У 1998 р. був прийнятий План погашення боргу (*Debt Repayment Plan*), згідно якого щорічно \$ 3 млрд. резервного фонду спрямовуються на погашення нагромаджених боргів. З 2000-х рр. ця сума поступово збільшується. У результаті ефективних заходів з фіскальної консолідації рівень державного боргу Канади скоротився з 71,2% ВВП у 1995 р. до 58,9% ВВП у 2000 р. [9], а за даними 2011 р. складає % ВВП.

На регіональному рівні в Канаді більшість провінцій прийняли правило щорічного збалансованого бюджету. Виняток становлять лише Нью-Брансуїк та Саскачеван, де збалансування можливе протягом чотирьох років, а у Онтаріо, Юконі, Новій Шотландії та Квебеці бюджетний дефіцит допускається за умови його компенсації у наступному бюджетному періоді. Чимало провінцій (зокрема, Манітоба, Альберта, Нова Шотландія) створили Фіскальний стабілізаційний фонд (*Fiscal Stabilization Fund*), кошти якого спрямовуються на ліквідацію наслідків стихійних лих, а також розробили 25-річні програми погашення заборгованості (усі надлишкові кошти спрямовуються на ліквідацію боргової залежності). В провінціях Онтаріо, Манітоба, Альберта та Юкон щодо будь-

якого зростання податкового навантаження на громадян та бізнес проводиться референдум (*Income Tax Act, Fuel Oil Tax Act*), а також запроваджуються санкції для урядовців за недосягнення фіскальних цілей (наприклад, в Онтаріо заробітна плата членів Виконавчого комітету (*Executive Council*) скорочується на 25% у перший рік допущення бюджетного дефіциту і на 50% кожного наступного року, у Манітобі – на 20% у перший рік і на 40% кожного наступного року, у Британській Колумбії – на 20% щорічно, а у Юконі законодавчо затверджена процедура перевиборів у разі надмірного нагромадження боргів) [9]. Головною перевагою законодавчо встановлених фіскальних обмежень на регіональному рівні визнається зростання переговорної сили міністрів фінансів провінцій при реалізації непопулярних фіскальних заходів (політики використовують правила в якості зовнішнього обмеження надмірного витрачання бюджетних ресурсів).

Висновки і пропозиції

Резюмуючи, зазначимо, що самі по собі фіскальні правила і норми не є гарантією фінансової дисципліни. Уряди можуть реалізувати політику подолання бюджетних дефіцитів протягом тривалого періоду часу, однак саме загроза дефолту спонукає більшість країн раптово запроваджувати фіскальні правила і норми у досить жорсткій формі. Так, якщо у 1990 р. лише 7 країн мали національні правила, що обмежували фіскальні маневри уряду, то у 2010 р. уряди понад 80 країн світу запровадили їх, реагуючи на нарощування бюджетних дефіцитів та державного боргу. Проте встановлення фіскальних рамок умов, крім позитивних наслідків для публічних фінансів на перспективу, має певні обмеження (табл. 6).

Таблиця 6. Переваги та обмеження щодо фіскальних правил і норм

Переваги	Обмеження
Застосування підходу «зверху вниз» у фіскальній політиці, що полегшує бюджетний процес;	Акцент на «гальмуванні» боргу за своєю природою є короткостроковим і не сприяє вирішенню довгострокових боргових проблем;
Швидка реакція на бюджетну ситуацію, що змінюється;	Проблеми, пов'язані з якістю складання бюджету, повинні розв'язуватися за рахунок інших інструментів (наприклад, програма оцінки виконання завдань).
Фіскальна політика, заснована на правилах, посилює ступінь фінансової відповідальності у рамках коаліційних урядів і парламенту.	

Аргументи запровадження політики фіскальної консолідації можна звести до теоретичних та емпіричних. Перші стосуються, переважно, проблем збалансування бюджетів субнаціонального рівня та фіскальної дисципліни адміністративно-територіальних одиниць, тоді як другі – координації податкової та бюджетної політик на національному рівні, а також необхідності врахування політико-інституціональних факторів реалізації фіскальної політики. Для того, щоб

фіскальні правила і норми стали дієвим регулятором макроекономічної ситуації в країні, вони повинні відповідати кільком критеріям:

- не бути занадто жорсткими для забезпечення необхідної гнучкості;
- заслуговувати на довіру і запроваджуватись на постійній основі;
- бути прозорими для максимально легкого контролю і мінімально можливих маніпуляцій.

Список літератури:

1. Кудрин А. Ведущие страны в глобальной экономике / А. Кудрин // *Oikonomia. Politika*. Выступление на заседании Международного валютно-финансового комитета Совета управляющих МВФ (24.09.2011, Вашингтон). – с.5-8.
2. Aarle B. Fiscal Adjustments and their Effects during the Transition to the EMU / B. Aarle, N. Gibbon // *Public Choice*. – 2001. – №109. – p.269-299.
3. Alesina A. Large Changes in Fiscal Policy : Taxes versus Spending / A. Alesina, S. Ardagna // *NBER Working Paper*. – 2009. – Vol.15438.
4. Ardagna S. Fiscal Stabilizations : When do they Work and Why? / S. Ardagna // *European Economic Review*. – 2004. – Vol.48. – p.1047-1074.
5. Baldacci E. Using Fiscal Policy to Spur Growth / E. Baldacci, B. Clemens, S. Gupta // *Finance and Development*. – 2003. – Vol.40. – p.28-31.
6. Giavazzi F. Non-Keynesian Effects of Fiscal Policy Changes : International Evidence and the Swedish Experience / F. Giavazzi, M. Pagano // *Swedish Economic Policy Review*. – 1996. – Vol.3. – p.67-103.
7. Gupta S. What Sustains Fiscal Consolidation in Emerging Market Countries? / S. Gupta, E. Baldacci, B. Clements, E. Tiongson // *IMF Working Paper*. – 2003. – Vol.03-224.
8. Miyazaki M. Framework for Fiscal Consolidation : Successes and Failures in Japan / M. Miyazaki // *OECD Journal on Budgeting*. – 2006. – Vol.6. – №4. – p.123-148.
9. Kennedy S. The Role of Fiscal Rules in Determining Fiscal Performance / S. Kennedy, J. Robbins, F. Delorme [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу : <http://www.bancaditalia.it>.
10. Бюджет США. Укрепление бюджета [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу : <http://www.xserver.ru/user/bujs/index>.
11. Schick A. Surplus, If We Can Keep It / A. Schick // *The Brookings Review*. – 2000. – Vol.18. – №1. – p.36-39.
12. Cost Estimate of H.R.I. American Recovery and Reinvestment Act. – USA: Congressional Budget Office, 2009.
13. Saha D. Estimating the Size of the European Stimulus Packages for 2009 – an Update / D. Saha, J. Weizsacker // *Economic Recovery Packages in EU Member States: Compilation of Briefing Papers*. – 2008. – Vol.30.
14. Global Finance [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу : <http://www.gfmag.com/tools/global-database/economic-data>.

Надано до редакції 04.09.2013

Длугопольський Олександр Володимирович / Oleksandr V. Dluhopolskyi
dlugopolsky@mail.rut

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Досвід США, Канади та Японії у застосуванні механізму фіскальної консолідації [Електронний ресурс] / О.В. Длугопольський // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 4 (9). – С. 167-173. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/2013/n4.html>